शाल्यां कार्य साहे: हे न घडे पाहे ल्लुंएाला ॥ २८ ॥ ते सुषुप्ति उपाडिला जा-
ये: सार द्रुतात लुष्ठ न जाये: पत्र पुष्प फाष्ठ सार द्रुता राहे: सुष्क होये
अति काष्ठें ॥ ५९ ॥ तेवि अवस्था नावेनि जाये: भोगानुरूपे देव जेश
हे: तेसों त्राता वर्ततु आहे: निजदेहि पाहे: विदेहत्वें ॥ ६३० ॥ ल्लुं एालव-
ढविता वाडे कोडें: प्रतिपाळिता मसुर वाडे: रारव तरामवता देह पडे: प्र-
त हृत्ता कडे दिसताहे ॥ ३१ ॥ ज्याचें देह यासि दृष्ठन के: तरि ते तत्काळ
चीपडावें: मोचले असे कोणे ध्यावें: ऐसें कांहिं जिवें कल्प्याला ॥ ३२ ॥
ज्याचें देह तो न ससे पुं सावें: तरि तें देह केवि कामि वर्तें: ऐसी अशंका
तु मतें: ऐसो को वावितें सांगेन ॥ ३३ ॥ देहाचि उत्पत्तिस्थितिनिदान:

(2)

पुरुषासिवस्य नाहिं जाण: सासि अदृष्टचि प्रमाण: दैवयोगे वृष्य
णादेहा ये ॥२३॥ श्लोकु ॥ पद्दैवादुपेतमपदैवावशादपेत ॥ टिका ॥ उव
णे काबैसणे: ते देहासि दैवगुणे: अदृष्टगति घेणे देणे: रवाणेजेव
णे अदृष्टें ॥२४॥ स्वदेसि का परदेसि: अदृष्टनेतसे देहासि: स्वर्गनरक
भोगासि: अदृष्टे देहासि उपजवि ॥२५॥ येथ लक्ष्मुहाणिम्हसु: देहा
सी अदृष्टें असे होत: ज्ञाता देहें सी अलिप्तु: जेसा घट आंतु चंद्रमा
॥२६॥ जेसी छाया पुरुषासारिसि: तेसी कायासज्ञाना सी: तेसा हि ज्ञानी
असे अदृष्टापासी: नीज कर्मासी भोगाव्या ॥२७॥ जन्मोनि छाया पासु
नीसिवाते: मासि ऐसी अहंतान चेदे: तेसें चिदेह सज्ञानाकडे: मीपणें

२A

णोनि पुढें येवों विनवाके ॥३९॥ सदा छाया सारिखि असे : कोठें अ
से कोठें वसे : हें ज्याचें तो न पुसे : देहाचें तैसें वर्त्तणें जाण ॥४०॥ छाया
विषें वरि पडे : कां पालाशि विमाजि बोढे : पुरुषासी सुखदुःख न जोडे :
तैसा सि तेणें पाडें : देहभोगु ॥४१॥ येथ वरि निज देहासि : केसा नि
विसरु पडिला सासि : ऐका साहि आणि आपासि : दृष्टांतें सीसं
गैना ॥४५॥ जो मेलो लें मदिरा पिऊनि गाये : तो तेणें मदें नाचे गाये : देह
नाहि वलु देह विसरोनि जाये : वस्त्रें आहे : स्मरेना ॥४६॥ हातें वें ब्रह्मसुखु
प्याला : परमानंदें हृत जाला : देहा ज्याला कि मेला : आणे वला तेणें
मदें ॥४७॥ एवं देहाचें स्मरणपोषण : जन्म अथवा मरण : ते दैवपा

(3)

गे जाणा: तो चि निरोपण हें सुबोले ॥ ४५ ॥ श्लोक ॥ देहोपि दैववशगः
खलु कर्म यावत्स्वारंभकं प्रतिसमिक्षत एव सासुः ॥ तं सप्रपंचम
धिरूढ समाधियोगः स्वप्नं पुनर्न भजते प्रतिबुद्धवस्तु ॥ ३७ ॥ टिका ॥
जितुकें देहाचें वर्तन : तितुकें अदृष्टाधीन जाण : अज्ञानासि देहाभी
मान : यातें सज्ञान : न धरिती ॥ ४६ ॥ जेसें अदृष्ट पूर्वस्थित : तैसा दे
हो उपजे येथ : सावेव प्राणें सहित : असे वर्तत : जंव दैवें ॥ ४७ ॥ ह्मणौनि
ल दैव योगें देहीं असतां : अवश्य वाढेल देह अहंता : जेवि येकचि
गमनें मार्गस्थी : येर येराच्या वेध्या : भोगीती ॥ ४८ ॥ लवणाच्या मिठ
णीपाणि : होउनि गळे खार वाणी : तो विज्ञाताहि देहाचे मिष्ठाणि : दे

3A

हाभिमानि हो यिला ॥ ४९ ॥ जो विलोहो खंगावि ये आप्ति : दुर्धर अ
गिन घनवरि घेति : तेविदाहीवि संगति : ज्ञातेभोगीति सुखदुखे ॥
॥ ५० ॥ ऐसा कल्पाळ आणि प्रावो : तो ज्ञा सुगसि न घडे भावो : ति
हिं निवडुनि या अहं भावो : चिदानंद पाहो समाधिस्थ ॥ ५१ ॥ अ
चैरूळ समाधि योग : हे म्हाणिजे पद अभंग : येउं समाधि आति
नीथ्यंग : साधिलि वांगानिज बोधे ॥ ५२ ॥ तरि समाधिते केसी असे :
ताटस्थ कापा व्यापारि दिसे : कि समाधिस्त केवळ पिसे : अथवा
असे सज्ञान ॥ ५३ ॥ ते समाधिचेंलक्षण : ऐकासांगेंन संपुर्ण : देहि
असोनि देह बे धन : नाहिं उडकाः सज्ञाना ॥ ५४ ॥ केवळ ताटस्थ

(५) नावें समाधि: म्हणातो ज्ञासाविकलि बुद्धि: ते समाधि न के त्रिसुधि:
मुर्छित तेसें द्दि: असे वृति ॥५५॥ निराभिमान निरावधि: सानों वेष्य
खंड समाधि: परि काष्टाते त्रीसुधि: न के समाधि: सर्वथा ॥५६॥ ता
टस्ताचि समाधिसाचें: जेमानिति सासी स्वरूपाचें: ज्ञाननाहिं निश्च
याचें: अनुमानाचें बोलणें ॥५७॥ त्र चंड आपानाच्या स्तुति: तु
स्तुष्ठ ताटस्थता बाणलि: तरि काये साणें जालि: समाधिसारखी
पत्री वोवाष्ठाणीचि या आस्थ: बकुरूपि सोंगासि पादीतां: वायुसंत
मला अवावितां: तेणें ताटस्थता: बकु काष्ठ ॥५८॥ परिवासनाजं
वेंउरलि आहे: तंवें समाधि केसेनि होये: साव यहातां विस्लंणे

काये: ये घातें चेंराये: उचित घ्यावें ॥ ५० ॥ सर्व संकल्पांचि अवधि:
सानाव निर्विकल्प समाधि: सकळ शास्त्रें हें चि प्रतिपादि: समा
धिचि सुधि सानाव ॥ ५१ ॥ साधु आल्या सोळि प्राति: तटस्थ होय ये स
कष्ठ वृति: तो सिजालीयां तटस्थ स्थीति: न केनिश्चिति: ते समाधि ॥ ५२ ॥
अकस्मात अवचिता: घरकरि स्वरूप देखतां: आश्चर्यें जालित
टस्थता: ते पजाणावि तचता वृति आहे ॥ ५३ ॥ स्वरूप देखतां प्रथम द
ष्टि: न संवृत विस्मयो उवि: तो हि जिरउनियां पोटि: दशा जे उवि: ते स
माधि ॥ ५४ ॥ नीशेष कल्पना जेथ विरे: तेथा विस्मयो कोठें स्फुरे:
सुक्ष्म कल्पना स्थावरे: तेणें वोधरें विस्मयो ॥ ५५ ॥ जेथ सा चाक्षस्फु

प्राप्ति होये तेथ देह स्फुरों न लाहे ते की ताटस्थ कि खालता है हे देख
णो होये पुढिलाचे ॥६६॥ एवं देह विजेय मिथ्यापणें सात्विक व
णाला स्थिलक्षणें लोकां मग जाण्याचे नि न्हाणें जे वि कानि वर्णासत
नी ॥६७॥ मीच्या देहासि तटस्तता जो ल्यां मानावि समाधि अवस्था
ऐसी लक्षणें म्हणत समानिता वकले तल्य ताम्य परिक्षवा ॥६८॥ हो कोण्ही च्यापि
व्यासज्ञानासि ताटस्थ्य तु प्रालगाल्या सासि जान्हि मानुजाला स्थावि या
सी तन्हिं जाणे तिसि नाहिं आला ॥६९॥ हा कोण्ही स्वे चिया लोकांप्र
ति प्योरजालि समाधिचि ख्याति तन्हिं नाहिं आला तो जागृति जाण
वा निश्चिति निद्रिस्त ॥७०॥ तेवि ताटस्था नावं समाधि ते आविद्या

5A

स्वा॰प्नमूर्छा सीधि॰ परि स्वरूपप्रबोधि॰ जागा त्रीस्थुधि नाहिंजा लो
॥७१॥ जो जागा होउनि स्वप्नपाहे॰ तें मिथ्यात्वें देखतु आहे॰ सांतुआ
पुला देहो सस का ये॰ मा तादस्थ्य राहे ते वायिं ॥७२॥ जोजागा होउनि
त ध्वता॰ स्वप्न देहासि तादस्तता॰ सापेक्षपणें कलाउ जाता॰ लाजेप
री अधि कता॰ दृष्टानमानि ॥७३॥ जो जागा होउनि स्वप्नसांगे॰ तेंमि
थ्यापणें वि अवघें॰ परि सस साचें निपांगें॰ कदानि जांगें नातषे॰
७४॥ तेसती सा॰चार वस्तुप्राप्ति॰ तोनातषे देहस्थीति॰ तरि देहावर्ते कोणे
रीति॰ तोप्रारब्धगति॰ चेनिष्टेषें ॥७५॥ चांडिली आगिनावि झोनि
जाये॰ ताहि स्तुमिसि उरलातारा हे॰ कापुर सरल्याहि पाहे॰ वासु

(6)

आहेसे देखि ॥ ७५ ॥ पाळणा हालविति वोसरे: नाकि तो हालो पुरवेसं
रुचारें: तेवि अविद्यानासे प्रारब्ध उरे: तेणे देहा वावरे स्वकर्माचा ॥ ७६ ॥
लाक्ष भेदुनियां तिरें: बाणे चालिजे पुढारे: तेवि अविद्यानासे दैव
उरे: तेणे देहा वावरे स्वकर्माचा ॥ ७८ ॥ गांगिरास्वेनि छाया वचे: परि गा
रीर छाये वेगळे: तेवि मिथ्या देहु लोक वचे: वचे वचे: प्रारब्धें:
॥ ७९ ॥ हे तु विण अनायासे: पुरुषा सवे छाया असे: तेवि सज्ञानासि
सीसे: देह दिसे मिथ्य त्वे ॥ ८० ॥ जैसे गवित पत्र वारोनि वचे: तैसें
देहवर्ते आविन मेष्ठे: पारि देह कर्माचे निरबिंदाष्ठे: ज्ञाता न मेष्ठे:
नीजबोधे ॥ ८१ ॥ साप्रार आत्वां पोटि: सांगो सकष्ठ जगें रवी गोठी:

6A

कां धरूनि मोनाचि मिठि: गिरिकपाटिं पडोसुखें ॥८२॥ तो आचवरो
स कष्ट कर्मैं: अथवा पिसा हा कां निश्रमे: तेणे तेणें अनुक्रमें जा
णपरिणामे प्रारब्धवि ॥८३॥ तो च ढोपाला रिवि गळ रचोदि: कां पडो
विष्टामुत्रसंधिं: तेते प्रारब्धाचिविधि: जाणत्रि शुधि ज्ञाना साचि ॥८४॥
जे य बाध्य बाधक तापि टलि: सहज समाधि सोनावे जालि: हेरवे सा
केलि सी ज्ञांति ॥८५॥ ऐसी सेसमाधि वस्त: तो वियोग भोगुनि
असोचना: कर्म करुनि अकर्ता: जाणतबुता: तोयेकु ॥८६॥ तो त्रि
या करण संयोगें: हुलतु दखि जे विषयभोगें: परि समाधि सुद्रा न
त्यगे: भोगु संयोगीं अलिप्तु ॥८७॥ सासिस्थिरलंगण मा ध्यास्ता:

१२

उ जुळले मायबापिता: सिष्य ऐसी ति स्वामि तव ता: सोउ जनि परता

सो माजि वर्ते ॥८०॥ पु कितां लखलखिला: जो पुको स्तव प्रकट

ला: तोपु कन मस्कात वेला: निवांति वास खलादि पुजेमा ॥८१॥

हा का काष्टा स्तव उत्पति: काष्टा वाद्युयाचि स्वीति: तो आकळिती

का पिंड बऊति: नावरे निश्चिति अग्नि जे सा ॥८०॥ तेवि कर्मा स्तव

उत्पति: कर्मे विजालिपे प्राप्ति: याकर्मा माजि वर्तति: निष्कर्म स्की

ति: महायोगी ॥८१॥ तोवे कारि दिसे जनि: कां पिसेपणें नाचेव

नी: अथवा तट स्थ हा विजनि: दृष्टा अधिक ऊणी बोलो नैये ॥८०॥

जेसी हांस निराज्य त्व जोडे: तेंव सत खेष्ठ तान मोडे: कां धावता

५५

बो।

वहिलिपुढें: राजपद चोखडें ढळों नेणे ॥ ५२॥ रावो रानि वसिनला:
साराना सिराज्यभोगु ब्याला: रानि रावो राज्य चालु कला: हरखें हि
या बोला: नोबलति ॥ ५३॥ ते विपोंति स्वरूप प्राप्ति: योगीश्वर ध्या
च्या स्थिति: नाना कर्में करितांहि सति: परि निजात्मस्थिति भंगेना
॥ ५४॥ या लागी समाधि आणि विध्यान: या दोहिं अवस्थांचें ल
क्षण: अपक्कासि विघडे जाण: पूर्णासि लक्षण: तें कैचें ॥ ५५॥ स्व
रूपा वेगळें काहिं येक: पुर्णासि उरलें नाहिं देख: समाधि विध्या
नाचें सुख: सासनु रव: योवो लाजे ॥ ५६॥ यालागी समाधि वि
ध्यान विधि: ताटस्थ्यासहित निरावधि: गेछु निजायेसे रससमाधि:

(8)

पुर्णनिजपदिं: विश्वासतु॥९६॥ एवं प्रारब्धजंव असे: तंवं तुकाचें दे
हवर्त्ते ऐसें: परि अहंमम ते चेंपिसें: पूर्विलाऐसें बाधिना॥९७॥
जेविस्वचिद्विदेहा व्याप्तानावस्था: जागृति आलियांत बुता: पुरुषुने
घे आपुलिया माघा: तेवि समाधिस्था: देहकर्म॥१००॥ हो चि परमा
र्थताब स्वस्थिती: नानापरि व्याउपपति: म्यां सांगीतल्या तुम्हांप्र
ति: ज्ञान स्वंपति निज गुह्य॥१॥ तुं कोणहेंपुसिलें होतें: तें सांगा व्यास
नकादिकांतें: सांगतुसें निजरूपातें: विश्वासु सांतें दृढ होआव्या॥
२॥ श्लोकु॥ मयैते दुरकवोविआगुह्यांस स्मारब्ता योगयो॥ जानितमा
गतं यज्ञं सुच्छद्ममेवि वक्षाया॥२॥ टिका॥ अति गुह्य ज्ञान परापर:

84

जें उपनिषदांचें भांडार : म्यां सांगीतलें साचार : योगसार ये गयाचें
॥३॥ ज्या ज्ञानालागीं साधनकोटि : मुमुक्षु करिती दृष्टितटीं : योगी
रीगोनि कपाटीं : महाशुद्रानें हटीं साधिति ॥४॥ वेदशास्त्रांचिया सु
क्तिः येतो दावल्या जये अर्थी : तें निजज्ञान म्यां तुजप्रति : यथानिरु
ति सांगीतलें ॥५॥ ये वढिया ज्ञानाचा ज्ञानवक्ता : मि कोण हे न कळे तत्
सर्वथा : तरि यज्ञाचा यज्ञभोक्ता : जाणत होता मिं विष्णु ॥६॥ म जया
वियातें विकारा : तुम्हीं ब्रह्म्यांप्रति केला ब्रह्म : तें उपदेशा आबुब
स्व ज्ञान : स्वयें मिं आपणा येथ आलों ॥७॥ ज्या उपदेशाच्यां पोटीं :
वर्णाश्रम परिपाटी : न संडितां माझीये भेटी : तेहे गोवि : घ्यानिलिसे

१२

टा॥स्वांडावें ब्राह्मणपण: मांडावें संन्यासग्रहण: हे दोन्हिं धर्म देखो
स्वे जाण: उपदेशिं देहपण: मुख्य चें मीच्या॥९॥ उपदेश करूनि निःक्रम
ण: सनकादिकिं ब्राह्मणपण: अद्यापि सांडिलें नाहिं जाण: माझें
गुह्य ज्ञान पावले॥७१०॥ तेणें चि उपदेशें निश्चित: नारद ब्राह्मणपणें
वर्तत: ब्रह्मानंदें तो डुल्लत: गात नाचत निजबोधें॥११॥ ऐसें जें चैतन्य
घन: आपलें स्वरूप आपण: स्वयें कीर ताहे स्तवन: निजमहिमान घे
ता स्वा॥१२॥ श्लोक॥ अहं योगस्य सांख्यस्य सत्यस्यर्त तेजसः॥ पराय शु
द्धिजस्त्रेयस्तः श्रीये कीर्तेर्दमस्य च॥२९॥ टिका॥ पाहे पां ज्या संन्यासाचा ठा
यिं: सतत स्वधर्में राहिले पाहिं: ऋतें जे बाचातेहिं: मज वेगळि काहिं

9A

होनेणे॥ १३॥ सो सांडे परमज्ञान: योग अष्टांगादि साधन: ससाचें डें
सायुपण: सम्यु स्वरूप जाणामिं येकु॥ १४॥ तेजा विजे प्रागल्भता: ते मा
झेनि तेजें सतेजता: श्री विजे औदार्यता: जाण तत्वता माझेनि॥ १५॥
किर्तिमा झेनि किर्तनें: सदा वंदी जे साधु जनें: मजवेगळें किर्ति चें जिणें
कोण्हि पोसणे ने घाति॥ १६॥ माझेनि तेजें निग्रहता: निग्रहो करि स
मस्तां: अदम्या दमु दामिता: जाण तत्वता माझेनि॥ १७॥ येच धैर्य आ
णि ध्यान: यां उरवि घियो मि आधिष्ठान: मजवेगळें ध्यान: यां केवें
१८॥ तुळिं आ प्लुपणा अतिश्रेष्ठ: मजाहि पुज्यपणें वरिष्ठ: या लाभी
निज ज्ञान चोखट: तु प्लुतो सिम्यां प्रकट सांगीतलें॥ १९॥ श्लोक॥ मं

(10)

त्यजति गुणा सर्वे निर्गुणं निरपेक्षकं ॥ सुहृदं प्रियमां त्मानं साम्यो संगा दयो गुणा ॥ ४० ॥ टिका ॥ निवस्तुता निरपेक्ष निर्गुणः सामाश्री वाचिं त्यजो निर्गुणः सुहृद आत्मा प्रिय जाणः ऐसे लक्षण मज करि ति ॥ ७२० ॥ संगता उपाधि असंगताः यो हिं गुणा च्या अवस्थाः आप ण वेविति मायिया मायो गुण स्वभाव ता लक्षणे ॥ २१ ॥ कांसव पळ बळें व्यं धकारः कें सुर्या आला सूर्यो समोरः ता न्हिं तमारि ना बडिवा रः सुर्यो व्यां धारु जें वि देतु ॥ २२ ॥ कोणे धरुनि या आकाशः घटि घा तले सावकाशः तन्हिं घटयोगें घटाकाशः मीथ्या गगनास ः नावं आ लें ॥ २३ ॥ ना हिं घचासि आतप्ळताः गगनि च्या गगनि चीसं चलाः

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

तोघटें पचंडें द्रुमाकेला: स्तुखीसिमानलीस्नयत्वें ॥२४॥ तेविश्रिंकेवळ:
निर्गुण: सामाध्नांवांचि परजो निर्गुण: स्तु हृद आत्मायिसादिज्ञाण:
१०५ असंगादि लक्षण मजदेति ॥२५॥ स्तुणा सोमिं नातष्वें जन्हिं: तान्हिमज
म्हे णातिस्ति व्हा धारि: एवं गुणा निर्गुणाम्हा ह्यारि: मिथ्यामजवरि: ध्य
पवादु ॥२६॥ येयमिं घेता नादेता: करि ताना करविता: हेमाह्मि निज
स्वभावता: येरि अवस्थागुणा च्या ॥२७॥ एवं पुर्वापर अति विचित्र:
सांगोनि ज्ञानविज्ञाननिर्धार: सायीतिहासाचा उपसंहार: स्वयेंसा
रंगधरु करितुसे ॥२८॥ श्लोकु ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इति मच्छिन्नसं
देहास्तु नयमनकादया ॥ सम्प्राजयि ता पश्यां सात्यागप्नातसंसा

वे ॥ ७४ ॥ टीका ॥ आत्मज्ञानि परम दक्ष मुमुक्षां माजि अतिनेटक : सं
देहाचेण सनकादिक : म्यांया परि देख : निःसंदेह केले ॥ ७१ ॥ सदा स्व
व धानें निर्मळ : मा श्रोत्र जनि अति श्रेष्ठ : सदा मद दर्पे मननासि षष्ठ : अ
व्याकुष्ठ अवस्था पैं ॥ ७२ ॥ उद्धवा तीं हि ऐके तां मा श्री गोष्टि : माझ्या
स्वरूपा च्या तळि मिठि : मद्रूप जाले उद्धवा ऊठि : बाप जग जोवि ब्रह्मपुत्र
७३ ॥ तिंहिं दृष्ट्य दृष्टा दर्शन : त्रिपुटि वेंके तें सुन्य : परब्रह्म विज
ले पुर्ण : माझेनि जाण उपदेशें ॥ ७४ ॥ पै मपावले समा धान : गच
पच्यादि सुलक्षण : माझें करूनि या स्तवन पुजावि यान मांडिलें ॥ ७५ ॥
श्लोक ॥ तेरहं पुजित सम्यक संस्तुत परमर्षिभिः ॥ उपस्थमान

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com